

Budai zsidó elemi iskolások a húszas évektől 1949-ig

Az óbudai és a budai iskolások szétágazó és egybefutó története

„Az 1945 után nagy nehezen újra indult iskolának a kommunista rezsim vetett véget. Az épületet a 70-es években dózerolták el.” (Perlakiné Weisz Katalin)

A budai és [óbudai zsidó elemi iskolások](#)

története 1945 előtt külön vágányon indult, ám a vészorszakban, majd a háború utáni években már egymás felé tartott, végül pedig összeért. Óbuda és Újlak szomszédsága valójában már a háború előtt kínálta az érintkezést. Előfordult, hogy ugyanannak a családnak egyik része Óbudán, másik része Budán élt. (Ilyen volt például a [Parczel](#) és a [Mayer](#) család). A budai gyerekek azonban 1928-tól a negyvenes évek elejéig csak a XI. kerületben, a Váli úti [Baracs Károly Elemi Iskolában](#) vagy az óbudai zsidó elemiben tanulhattak, mivel akkoriban Újlakon még nem működött zsidó elemi. Az óbudai és a budai intézmény külön hitközséghez tartozott, így az iskolások és szüleik külön zsinagógába, az óbudai, Lajos utcai, illetve az újlaki, [Zsigmond utcai templomba jártak](#).

A negyvenes évek elején a budai, Zsigmond király útja 49. szám alatti ház lakói: [Vidor Pál](#)
[rabbi](#) és [Par](#)
[czel Sándor](#)

hitközségi alkalmazott egy új, helyben lévő iskoláról álmodtak. Vidor Pál kislánya, Anna és Parczel Sándor lánya, Edit ugyanis épp ekkor, 1943-ban kerültek iskolás korba. A két kislány és családjuk szoros barátsága serkentette a hitközségi vezetők vállalkozó kedvét.

A Zsigmond király útján 1943-ban, Vidor Pál iskolaszéki elnökletével meg is nyílt a kétosztályos iskola. Az [1944. március 31-i statisztikai kimutatás](#) szerint 33 diák tanult itt Telegdi Klára és Rajna Sándor irányítása alatt.

Fókuszban az 1945 utáni iskolatörténet

A „Budai zsidó iskolások” című, itt tanulmányozható oldalon az óbudaihoz képest nagyobb hangsúlyt kap az 1945 utáni történet. A háború előtti évtizedek esetlegesen érintkező zsidó színterei 1945 után erősebben egymásba fonódtak a maradék zsidóság közegében. Kutatásom eredményeként jutott napvilágra, hogy a háború után, 1947/48-ban mindhárom zsidó elemi útja: a két budai (a Baracs Károly és a Zsigmond utcai), valamint az óbudai (Zichy utca 9. szám

alatti) iskola korábban jobbra elkülönülő története összetalálkozott. Újlakon nyílt meg 1947 októberében, majd a következő hónapban máris a XI. kerületbe, a Váli útra helyeződött az általános iskolai ötödik osztálya, amelyben nemcsak a város különböző kerületeiből, hanem az elnéptelenedett vidéki városokból is összeverődtek az árván vagy félárván maradt gyerekek. ([Az ide-oda csapódás lépcsőiről a Tanulmány alatt olvashatók részletek.](#))

A hányattatásból következően az összegyűjtött anyag középpontjában nem az iskolák, hanem a gyermekkorukra és fiatalságukra emlékező öregdiákok állnak. Lakóhelyük, iskolájuk és a további intézmények, amelyekkel kapcsolatban álltak, 1944-től folyamatosan változtak („Városrészeiről városrészeire ide-oda lökdöstek minket”, meséli Mayer Éva), de ők maguk, mint az emlékek többé-kevésbé hiteles őrzői, mégis viszonylagos stabilitást képeznek a múlt rekonstrukciója során. Ebben a zaklatott, 1944-45 utáni időszakban tehát az emlékezők teremtenek kohéziót az események szerteágazó szövevényében.

1945 után az iskolákhoz hasonlóan jóval kisebb létszámmal, de újraindult a cserkészlet is. Vidor Pál, 1934-től az újlaki zsinagóga rabbija, aki a háború előtt [a tábori istentiszteleteket vezette](#), nem tért vissza a munkaszolgálatból. A Buchenwald felé vezető úton lett volna lehetősége megszökni, [de nem akarta, hogy társai rabbi nélkül maradjanak](#). Spitzer Zoltán, aki 1945 előtt a budai, 311. számú Vörösmarty cserkészcsapat tagja volt, [hazatért a munkaszolgálatból](#), és 1945 után a cionista mozgalom keretein belül próbált segíteni az árván vagy félárván maradt fiatalokon a XII. kerületi, Tárogató úti cionista otthon vezetőjeként. {yootooltip title=[Rajta kívül sokan voltak, akik (egy-egy esetben a cserkészletnek búcsút intve) a cionizmus vonzáskörébe kerültek, egyesek közülük hamarosan **alijáztak** is.] width=[300]}Alija: „fölmenetel, fölemelkedés”. Az Erec Jiszraelbe, majd Izrael Államba történő bevándorlást jelenti{/yootooltip} Megint mások kitartottak az 1945 után újrainduló, immár koedukált cserkészcsapat mellett. Ekkor már a l [ányok is egyre aktívabbá váltak](#). Akadtak közöttük ingadozók is, akik időközben mégis a cionizmus felé hajlottak, ami nem mindig aratott tetszést társaik körében. (Lásd: [A 311. Vörösmarty cserkészcsapat, 45./46.old.](#))

Endorogot. Bendi meg olyan
 ijeszt szemekkel néz rám,
 hogy egész megremültem
 tőle. Az iskolában semmi
 izgalom nincs. Mindannyian
 nagyon utálok már, hogy
 minél előbb teljesen
 egészségesen kiűzöltek legyenek.

Iskolai csokorunk:

Chaja, Lora, Meslák,
 Bracha, Lea, Mötke,
 Zsuzsi, Hanna, Soma.
 Örökre csak üdvözlöl!
 Árvay.

Drága Judit-
 kánk!

Örömmel hallottuk Annyu
 híradását, hogy szerencsésen
 sikerült a műtét.
 A jövő hét elején meglátá-
 sghunk, ha addig egészen
 jól erred magad.
 Ne haragudj, hogy ilyen
 csúnyán írom soraim, de
 drága húgoshóm Rózi
 a fülemre kényszerít minden

